

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Mikrotangens halmazok

Témavezető:

Buczolich Zoltán

egyetemi tanár

Szerző:

Geng Máté

matematika MSc

Analízis tanszék

Budapest, 2023

Bevezetés

$\mathbb{R}^m$ kompakt halmazaival való munkája során Fürstenberg [4] a következőképpen definiálta a mikroalmazt: A' mikroalmaza A -nak, ha léteznek $\gamma_n \in \mathbb{R}$ arányok, és $t_n \in \mathbb{R}^m$ eltolásvektorok, hogy $\gamma_n A + t_n \in \mathbb{R}^m$ konvergál A' -höz a Hausdorff metrikában.

$\mathbb{R}^n$ -en adott μ lokálisan véges Borel mérték és egy pont esetén, a mértéket a pont egy kis környezetében tekintve, azt megfelelően (pl. az egységkörlemezre) felnagyítva és 1-re normálva, vehetjük az ilyen nagyítások által definiált mértékek gyenge limeszét, ezt nevezik tangens mértéknek.

Ezen két definíció által motiválva alkotta meg Buczolicz Zoltán a mikrotangens halmaz fogalmát: vegyünk egy f folytonos függvényt és a grafikonján egy $(x_0; f(x_0))$ pontot, majd nagyítsuk fel a pont környezetében látott grafikonrészletet. Ezt toljuk el úgy, hogy $(x_0; f(x_0))$ éppen az origóba essen, majd a kapott halmazt szorítsuk meg a $[-1, 1]^2$ négyzetre. Így kapunk egy kompakt halmazt. Ily módon, egyre nagyobb mértékű nagyítások által nyerhetjük síkbeli kompakt halmazok sorozatát, melynek vizsgálhatjuk a Hausdorff metrikában vett limeszét. Egy síkbeli kompakt halmazt az f függvény x_0 -beli mikrotangens halmazának hívjuk, ha előáll alkalmas, $(x_0; f(x_0))$ körüli nagyításokkal nyert kompakt halmazok Hausdorff limeszeként. Az $(x_0; f(x_0))$ pontot f univerzális mikrotangens pontjának hívjuk, ha minden $[-1, 1]$ -en vett, 0-ban 0 értéket felvevő folytonos függvény grafikonja mikrotangens halmaza x_0 -nak, tehát minden ilyen folytonos függvényre létezik $(x_0; f(x_0))$ olyan környezete, hogy f grafikonjának odaeső része nagyon hasonlít ezen folytonos függvény grafikonjára. Az univerzális mikrotangens pontok halmazát $UMT(f)$ -el jelöljük.

Ezen dolgozat célja a folytonos függvények mikrotangens halmazairól szóló alapvető állítások ismertetése. Az eredmények nagy része az univerzális mikrotangens pontok halmazának méretéről szól, mértékelméleti és topológiai szemszögből. A fő, 1.16-os tétel például azt mondja ki, hogy a tipikus $[0, 1]$ -en folytonos függvény grafikonjának tipikus pontja univerzális mikrotangens pont sőt, $UMT(f)$, x -tengelyre vett vetülete teljes mértékű. Ezzel szemben látni fogjuk, hogy $UMT(f)$ bármilyen más irányba vett vetülete már nullmértékű (és ez nem csak tipikus függvény esetén, hanem minden függvényre igaz). Ebből következik, hogy a tipikus f -re $UMT(f)$ egy teljesen rektifikálhatatlan halmaz a síkon, így majdnem minden irányban nulla Hausdorff dimenziós a vetülete. Tehát tipikus folytonos függvényre $UMF(f)$ vetülete majdnem minden irányban nulldimenziós. Felmerül a kérdés, hogy megcserélhető-e ez az állítás, azaz igaz-e, hogy majdnem minden irányban a tipikus folytonos függvényre $UMT(f)$ nulldimenziós. Ez a probléma nyitott.

A szakdolgozatban két saját eredményt közlünk. Az első, miszerint minden nullmértékű kompakt halmazhoz létezik olyan nála bővebb nullmértékű halmaz, mely előáll alkalmas f -re $UMT(f)$, y -tengelyre vett vetületeként.

Ezután némi előkészítés után a harmadik fejezetben bebizonyítjuk az 1.16 tétel c -Hölder- α függvények körében igaz variánsát.

Köszönetnyilvánítás

Nagyon szépen köszönöm Buczolic Zoltán Tanár Úr segítségét a témaválasztásban, értékes észrevételeit és főleg hatalmas türelmét, amit ezen szakdolgozat megírásakor irányomban tanusított.

Tartalomjegyzék

1. Tipikus folytonos függvények mikrotangens halmazai	5
1.1. Definíciók, jelölések	5
1.2. Mikrotangens pontok a függvénygrafikonon	10
1.3. UMT(f) topológiája	12
1.4. UMT(f) vetületei	13
1.5. Pakolási dimenzió	23
2. Hölder függvények	25
3. Hölder függvények mikrotangens halmazai	30
3.1. Vetületek nagysága	30

1. fejezet

Tipikus folytonos függvények mikrotangens halmazai

1.1. Definíciók, jelölések

A dolgozat során az alábbi jelöléseket használjuk:

- $\mathbb{R}^2$ pontjait $(x; y)$ -nal jelöljük, míg az x és y végpontú nyílt intervallumot (x, y) -nal. Adott $A \subset \mathbb{R}^2$ esetén $|A|$, $int(A)$ és $cl(A)$ jelöli az A halmaz átmérőjét, belsejét és lezártját, ebben a sorrendben.
- Az $(x; y)$ középső $2\delta > 0$ oldalú zárt négyzetet $Q((x; y), \delta)$ -vel jelöljük, azaz $Q((x; y), \delta) = \{(x'; y') : |x' - x| \leq \delta \text{ és } |y' - y| \leq \delta\}$.
- Külön jelöljük $Q((0; 0), 1)$ -et: Q^2 .
- $graph(f)$ -fel jelöljük az f függvény grafikonját.
- $F \subset \mathbb{R}^2$ esetén $CENT(F)$ -fel jelöljük $F \cap Q^2$ azon összefüggőségi komponensét, amelyik tartalmazza a $(0; 0)$ pontot. Az elnevezés eredete, hogy ezt a komponenst nevezzük a centrális komponensnek.
- A két koordinátatengelyre való vetítést π_x -szel és π_y -nal jelöljük.

- $C[-1, 1]_0$ -val jelöljük azon $g : [-1, 1] \rightarrow \mathbb{R}$ folytonos függvények halmazát, melyekre $g(0) = 0$.
- $x \in \mathbb{R}^p$ esetén $\|x\|$ jelöli x euklideszi normáját.

1.1. Definíció. Legyen (X, d) metrikus tér, $A \subset X$

$$K_\varepsilon(A) = \{x \in X : d(x, A) \leq \varepsilon\}.$$

1.2. Definíció. Legyen (X, d) metrikus tér, és $A, B \subset X$ kompakt halmazok. A és B Hausdorff távolsága:

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}(A, B) = \inf\{\varepsilon : A \subset K_\varepsilon(B) \text{ és } B \subset K_\varepsilon(A)\}.$$

1.3. Definíció. (s -dimenziós Hausdorff mérték) Legyen (X, d) metrikus tér. Az $A \subset X$ halmaz s -dimenziós Hausdorff előmértéke:

$$\mathcal{H}_\delta^s(A) = \inf\left\{\sum_{i=1}^{\infty} |A_i|^s : A \subset \cup_{i=1}^{\infty} A_i, \forall i : |A_i| < \delta\right\}.$$

A s -dimenziós Hausdorff mértéke:

$$\mathcal{H}^s(A) = \lim_{\delta \rightarrow 0} \mathcal{H}_\delta^s(A).$$

1.4. Definíció. Egy $f : [0, 1] \rightarrow \mathbb{R}$ függvényt c -Hölder- α -nak nevezünk, ha

$$|f(x) - f(y)| \leq c \cdot |x - y|^\alpha, \quad \forall x, y \in [0, 1].$$

Ezen függvények terét $C_c^\alpha([0, 1])$ -el jelöljük.

Mivel $C_c^\alpha([0, 1])$ a $C([0, 1])$ -nek zárt altere, így az örökölt topológiával teljes metrikus tér.

1.5. Definíció. Azt mondjuk, hogy f egy c^- -Hölder- α függvény, ha létezik $c' < c$ úgy,

hogy f , c' -Hölder- α .

1.6. Definíció. Legyen $\eta : \mathbb{R}^p \rightarrow \mathbb{R}^p$ a standard magfüggvény:

$$\eta(x) = \begin{cases} \exp\left\{-\frac{1}{1-\|x\|^2}\right\} & \text{ha } \|x\| \leq 1; \\ 0 & \text{különben;} \end{cases}$$

és legyen

$$\eta_r(x) = c_r \eta\left(\frac{x}{r}\right),$$

ahol c_r -t úgy választjuk meg, hogy $\int_{\mathbb{R}^p} \eta_r(x) dx = 1$ teljesüljön.

Bizonyítás nélkül mondjuk ki a következő, alapvető fontosságú tételt (lásd [7], 8.4 tétel).

1.7. Tétel. (Baire-kategória tétel) Legyen X teljes metrikus tér és minden $n \in \mathbb{N}$ -re U_n sűrű nyílt halmaz. Ekkor $\bigcap_{n=1}^{\infty} U_n$ sűrű.

Nem nehéz látni, hogy a Vitali lefedési tételnek ([8] 2.8 Tétel) a zárt négyzetekre megfogalmazott variánsa is igaz.

1.8. Tétel. (Vitali lefedési tétel) Legyen μ egy Radon mérték $\mathbb{R}^2$ -en, $A \subset \mathbb{R}^2$ és $\mathcal{Q}$ zárt négyzetek családja úgy, hogy A minden pontja tetszőlegesen kis sugarú négyzetnek középpontja $\mathcal{Q}$ -ból, azaz

$$\forall (x; y) \in A, \quad \inf \left\{ r : Q((x; y), r) \in \mathcal{Q} \right\} = 0.$$

Ekkor léteznek diszjunkt $Q_i \in \mathcal{Q}$ négyzetek, hogy

$$\mu\left(A \setminus \bigcup_i Q_i\right) = 0.$$

1.9. Definíció. Az $f \in C[0, 1]$ függvény mikrotangens (MT) halmazainak rendszerét az $x_0 \in (0, 1)$ pontban $f_{MT}(x_0)$ -val jelöljük és a következőképpen definiáljuk: $\delta_n > 0$

esetén legyen

$$F(f, x_0, \delta_n) = \frac{1}{\delta_n} \left(\left(\text{graph}(f) \cap Q((x_0; f(x_0)), \delta_n) \right) - (x_0; f(x_0)) \right)$$

tehát a $\text{graph}(f)$ halmaz $Q((x_0; f(x_0)), \delta_n)$ -be eső részét $1/\delta_n$ -szeresére nagyítjuk, majd eltoljuk Q^2 -be. Egy F halmaz az f mikrotangens halmaza (MT halmaza) x_0 -ban, azaz $F \in f_{MT}(x_0)$ ha létezik $\delta_n \searrow 0$, hogy $F(f, x_0, \delta_n)$ konvergál F -hez a Hausdorff metrikában. Az F halmaz az f egy centrális mikrotangens (CMT) halmaza x_0 -ban, azaz $F \in f_{CMT}(x_0)$ ha létezik $\delta_n \searrow 0$, hogy $CENT(F(f, x_0, \delta_n))$ konvergál F -hez a Hausdorff metrikában.

Könnyen látható, hogy ha f differenciálható x_0 -ban, akkor $f_{MT}(x_0) = f_{CMT}(x_0)$ és ez a halmaz egyedül az origón átmenő $f'(x_0)$ meredekségű egyenesből áll. További információért lásd [6, 2.0.3 Állítás].

1.10. Definíció. Azt mondjuk, hogy x_0 grafikonyszerű vagy centrális grafikonyszerű MT-pontja f -nek ha létezik $g \in C[-1, 1]_0$ hogy $\text{graph}(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$, vagy $\text{graph}(g) \cap Q^2 \in f_{CMT}(x_0)$.

Legyen rendre

$$GLMT(f) := \left\{ (x_0; f(x_0)) : x_0 \in [0, 1], x_0 \text{ grafikonyszerű MT-pontja } f\text{-nek} \right\},$$

$$CGLMT(f) := \left\{ (x_0; f(x_0)) : x_0 \in [0, 1], x_0 \text{ centrális grafikonyszerű MT-pontja } f\text{-nek} \right\}$$

a grafikonyszerű és a centrális grafikonyszerű mikrotangens pontok halmaza. Nyilvánvalóan $CGLMT(f) \supset GLMT(f)$.

1.11. Definíció. Azt mondjuk, hogy x_0 egy univerzális MT-pontja f -nek, ha $\text{graph}(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$ minden $g \in C[-1, 1]_0$ -ra.

Azon $(x_0; f(x_0))$ pontok halmazát, melyekre x_0 univerzális MT-pont, $UMT(f)$ -el jelöljük.

1.12. Definíció. Rögzített $g \in C[-1, 1]_0$ esetén rendre $GLMT_g(f)$ -el és $CGLMT_g(f)$ -el jelöljük azon $(x_0; f(x_0))$ pontok halmazát, melyekre $graph(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$, illetve $CENT(graph(g) \cap Q^2) \in f_{MT}(x_0)$.

Nyilvánvalóan $GLMT_g(f) \subset GLMT(f)$, $GLMT_g(f) \subset CGLMT_g(f) \subset CGLMT(f)$. Az utolsó tartalmazás azért teljesül, mert mindig tudunk olyan $g_1 \in C[-1, 1]_0$ -t találni, amelyre $graph(g_1) \cap Q^2 = CENT(graph(g) \cap Q^2)$.

1.2. Mikrotangens pontok a függvénygrafikonon

Kezdjük egy eredménnyel, ami tetszőleges folytonos függvényre teljesül, nem csak egy reziduális halmazon. Ez a tétel mutatja, hogy egy f függvény grafikonján a grafikon-szerű és a centrális grafikon-szerű pontok mérhetőségi szemszögből nem alkothatnak túl nagy halmazt.

1.13. Tétel. *Bármely $f \in C[0, 1]$ függvényre a $GLMT(f)$ és a $CGLMT(f)$ halmazok σ -véges $\mathcal{H}^1$ -mértékűek.*

Bizonyítás. Mivel $CGLMT(f) \supset GLMT(f)$, így elegendő bebizonyítanunk a tételt $CGLMT(f)$ -re. Adott $\delta, \varepsilon > 0$ esetén jelölje $E_{\delta, \varepsilon}$ azon $(x_0; f(x_0))$ pontok halmazát, amelyekre a $CENT(F(f, x_0, \delta))$ halmaz nem metszi az $L_{1, \varepsilon} = \{(t; 1) : |t| \leq \varepsilon\}$ és az $L_{-1, \varepsilon} = \{(t; -1) : |t| \leq \varepsilon\}$ szakaszokat. Felhasználva, hogy f folytonos és $L_{1, \varepsilon} \cup L_{-1, \varepsilon}$ egy zárt halmaz, könnyen látható, hogy $E_{\delta, \varepsilon}$ relatív nyílt $graph(f)$ -ben.

Most tegyük fel, hogy $g \in C[-1, 1]_0$ és $graph(g) \cap Q^2 \in f_{CMT}(x_0)$. Ekkor létezik olyan $\varepsilon > 0$, amire $graph(g) \cap (L_{1, \varepsilon} \cup L_{-1, \varepsilon}) = \emptyset$. Mivel a $graph(g) \cap Q^2$ és $L_{1, \varepsilon} \cup L_{-1, \varepsilon}$ halmazok kompaktnak, a háromszög-egyenlőtlenség miatt létezik olyan $\varepsilon' > 0$, amire ha $\text{dist}_{\mathcal{H}}(graph(g) \cap Q^2, CENT(F(f, x_0, \delta))) < \varepsilon'$, akkor $CENT(F(f, x_0, \delta))$ nem metszi $L_{1, \varepsilon} \cup L_{-1, \varepsilon}$ -t. Felhasználva $f_{CMT}(x_0)$ definícióját, tudunk választani olyan $\delta_n \searrow 0$ számokat, hogy $CENT(F(f, x_0, \delta_n))$ nem metszi $L_{1, \varepsilon} \cup L_{-1, \varepsilon}$ -t. Így

$$(x_0; f(x_0)) \in \bigcap_{n=1}^{\infty} \bigcup_{0 < \delta < \frac{1}{n}} E_{\delta, \varepsilon}.$$

$(x_0; f(x_0)) \in CGLMT(f)$ -ből következik, hogy

$$(x_0; f(x_0)) \in \bigcup_{m=1}^{\infty} \bigcap_{n=1}^{\infty} \bigcup_{0 < \delta < \frac{1}{n}} E_{\delta, \frac{1}{m}} = H_0.$$

Ezekután igazoljuk, hogy $H_m = \bigcap_{n=1}^{\infty} \bigcup_{0 < \delta < \frac{1}{n}} E_{\delta, \frac{1}{m}}$ véges $\mathcal{H}^1$ -mértékű minden $m \geq 1$ -re. Ebből persze az is következni fog, hogy az ilyenek megszámlálható uniójaként

előálló H_0 , σ -véges $\mathcal{H}^1$ -mértékű.

Az világos, hogy H_0 és H_m Borel halmazok, így mérhetőek az egydimenziós Hausdorff mérték szerint. Tegyük fel indirekt, hogy $\mathcal{H}^1(H_m) = \infty$. Ekkor [3] 4.10-es tétele és 4.10-es feladata miatt bármely fix c -re tudunk választani egy $H_c \subset H$ Borel halmazt úgy, hogy $\mathcal{H}^1(H_c) = c$. Legyen $\eta > 0$ adott. Tekintsük minden $(x_0; f(x_0))$ esetén azon $Q\left((x_0; f(x_0)), \delta_{n,x_0}\right)$ négyzeteket, amelyekre $\delta_{n,x_0} < \eta$ és $CENT(F(f, x_0, \delta_{n,x_0}))$ nem metszi $L_{1, \frac{1}{m}} \cup L_{-1, \frac{1}{m}}$ -et. Ezek a négyzetek H_c egy $\mathcal{Q}$ Vitali-fedését adják. A Vitali lefedési tételt alkalmazva a $\mu(A) = \mathcal{H}^1(A \cap H_c)$ mértékre, kapjuk a $Q_k = Q\left((x_k; f(x_k)), \delta_k\right)$ négyzetek diszjunkt rendszerét, ahol $(x_k; f(x_k)) \in H_c$, $\delta_k \in (0, \eta)$ és ezen négyzetek átmérői kisebbek mint $2\sqrt{2}\eta$, valamint $\mathcal{H}^1(H_c \setminus \cup_k Q_k) = 0$.

Tehát azt kaptuk, hogy $(x_k; f(x_k)) \in Q_k = Q\left((x_k; f(x_k)), \delta_k\right)$ minden $x \in [x_k - \frac{1}{m}\delta_k, x_k + \frac{1}{m}\delta_k]$ -re. Így $k \neq k'$ esetén az $[x_k - \frac{1}{m}\delta_k, x_k + \frac{1}{m}\delta_k]$ és $[x_{k'} - \frac{1}{m}\delta_{k'}, x_{k'} + \frac{1}{m}\delta_{k'}]$ intervallumok $[0, 1]$ diszjunkt részintervallumai. Ebből következik, hogy $\sum_k \frac{2}{m}\delta_k \leq 1$ és $\sum_k |Q_k| = \sum_k 2\sqrt{2}\delta_k \leq \sqrt{2}m$. Másrészt $\mathcal{H}^1(H_c \setminus \cup_k Q_k) = 0$ -ból következik, hogy $\sum_k |Q_k| > \frac{c}{2}$ kicsiny η értékekre, ami viszont lehetetlen, ha $c > 2\sqrt{2}m$. $\square$

R.D. Mauldin és S.C. Williams [9] eredménye mutatja, hogy egy tipikus folytonos függvény grafikonja 1 Hausdorff dimenziós, de nem σ -véges $\mathcal{H}^1$ -mértékű, így ebben az értelemben a grafikonyszerű, vagy centrális grafikonyszerű mikrotangens pontok halmaza egy kicsiny részét képezi a függvénygrafikonnak. Ahogy azt később látni fogjuk, kategória szempontból már más a helyzet. A következő három állítás mutatja, hogy ezen kicsiség ellenére a $GLMT(f)$ és $CGLMT(f)$ halmazok x -tengelyre eső vetülete egy reziduális függvényhalmazon teljes mértékű.

1.3. UMT(f) topológiája

1.14. Lemma. *Ha $g \in C[-1, 1]_0$ és $f \in C[0, 1]$, akkor $\text{graph}(f)$ topológiájában $GLMT(f)$ egy G_δ halmaz.*

Bizonyítás. Adott $\varepsilon > 0$ -ra

$$E'_{q,\varepsilon} = \left\{ (x_0; f(x_0)) : \text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, q), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \varepsilon \right\}.$$

Jelöljük $E_{q,\varepsilon}$ -nal $E'_{q,\varepsilon}$ -nak a $\text{graph}(f)$ topológiájában vett belsejét. Ekkor világos, hogy

$$GLMT_g(f) \supset \bigcap_{n \in \mathbb{N}} \bigcap_{m \in \mathbb{N}} \bigcup_{q < \frac{1}{m}} E_{q, \frac{1}{n}}.$$

Másrészt, ha $(x_0; f(x_0)) \in GLMT_g(f)$ és $n, m \in \mathbb{N}$ adottak, akkor választhatunk $GLMT_g(f)$ definíciója alapján $\delta < \frac{1}{m}$ -et, hogy $\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, \delta), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \frac{1}{n}$. Vegyük észre, hogy f csak megszámlálható sok intervallumon lehet konstans illetve csak megszámlálhatóan sok különböző szigorú lokális szélsőértéke lehet. Adott esetben választva egy picivel nagyobb $q \in (\delta, \frac{1}{m})$ értéket, még mindig fennáll

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, q), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \frac{1}{n} \tag{1.1}$$

és most már feltehetjük, hogy f nem konstans és nincs szigorú lokális szélsőértéke $Q((x_0; f(x_0)), q)$ határán. Ekkor f , x_0 -beli folytonossága és (1.1) miatt választhatunk $\delta' \in (0, q - \delta)$ -t, hogy $\forall x' \in (x_0 - \delta', x_0 + \delta')$ esetén $\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x, q), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \frac{1}{n}$ és így $(x_0; f(x_0)) \in E_{q, \frac{1}{n}}$. Tehát kijött a másik irányú tartalmazás is, azaz

$$GLMT_g(f) = \bigcap_{n \in \mathbb{N}} \bigcap_{m \in \mathbb{N}} \bigcup_{q < \frac{1}{m}} E_{q, \frac{1}{n}}$$

□

1.4. UMT(f) vetületei

1.15. Lemma. *Adott $g \in C[-1, 1]_0$ függvény esetén $C[0, 1]$ egy sűrű G_δ halmazát alkotják azon $f \in C[0, 1]$ függvények, amelyekre $\lambda(\pi_x(GLMT_g(f))) = \lambda(\pi_x(CGLMT_g(f))) = 1 = \lambda([0, 1])$.*

Ezt a lemmát nem bizonyítjuk, mert a 3. fejezetben bebizonyítunk egy hasonló állítást a c -Hölder- α függvények körében, aminek a bizonyítása ezen a bizonyításon alapszik és ehhez nagyon hasonló. Az érdeklődő olvasó [1]-ben (Lemma 3) olvashat többet.

1.16. Tétel. *Létezik $C[0, 1]$ -nek egy sűrű G_δ részhalmaza $\mathcal{G}$, amire $\lambda(\pi_x(UMT(f))) = 1$ minden $f \in \mathcal{G}$ -re. Továbbá, $UMT(f)$ egy sűrű G_δ halmaz $graph(f)$ topológiájában. Ezáltal a tipikus $C[0, 1]$ -beli folytonos függvény esetén majdnem minden $x \in [0, 1]$ univerzális MT-pont és $graph(f)$ tipikus pontja $UMT(f)$ -ben van.*

Bizonyítás. Legyen $\{g_n\}_{n=1}^\infty$ egy megszámlálható sűrű rendszer $C[-1, 1]_0$ -ban. Az 1.15 lemma alapján minden egyes g_n -hez létezik $C[0, 1]$ egy $\mathcal{G}^n$ sűrű G_δ részhalmaza úgy, hogy $\lambda\left(\pi_x\left(GLMT_{g_n}(f)\right)\right) = 1$ minden $f \in \mathcal{G}^n$ -re. Legyen $\mathcal{G} = \bigcap_{n=1}^\infty \mathcal{G}^n$.

Tegyük fel, hogy $f \in \mathcal{G}$ és $g \in C[-1, 1]_0$ adottak. Azt szeretnénk megmutatni, hogy majdnem minden $x_0 \in [0, 1]$ -re $graph(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$. Legyen

$$X = \bigcap_{n=1}^\infty \pi_x\left(GLMT_{g_n}(f)\right) = \pi_x\left(\bigcap_{n=1}^\infty GLMT_{g_n}(f)\right).$$

Ekkor $\lambda(X) = 1$. Tegyük fel, hogy $x_0 \in X$ és $\varepsilon > 0$ adott. Mivel $\{g_n\}_{n=1}^\infty$ sűrű, választhatunk olyan g_n -t, amire

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(graph(g_n) \cap Q^2, graph(g) \cap Q^2\right) < \frac{\varepsilon}{2}. \quad (1.2)$$

Mivel $x_0 \in X$ és $f \in \bigcap_{m=1}^\infty \mathcal{G}^m \subset \mathcal{G}^n$, tudunk választani olyan $\delta \in (0, \varepsilon)$ -t, hogy

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(f, x_0, \delta) \cap Q^2, graph(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{\varepsilon}{2}. \quad (1.3)$$

Így, (1.2)-t és (1.3)-t összevetve, bármely $\varepsilon > 0$ -ra létezik $\delta \in (0, \varepsilon)$, hogy

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, \delta), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \varepsilon.$$

Tehát $\text{graph}(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$.

A fentiekben igazából azt is megmutattuk, hogy ha $(x_0; f(x_0)) \in \bigcap_{n=1}^{\infty} GLMT_{g_n}(f)$, akkor $(x_0; f(x_0)) \in UMT(f)$. A másik irányú tartalmazás pedig nyilvánvaló, így adódik, hogy

$$\bigcap_{n=1}^{\infty} GLMT_{g_n}(f) = UMT(f).$$

Mivel f folytonos, $\lambda(X) = 1$ miatt $\bigcap_{n=1}^{\infty} GLMT_{g_n}(f)$ sűrű f grafikonjában. 1.14 miatt a $\bigcap_{n=1}^{\infty} GLMT_{g_n}(f)$ metszet, $\text{graph}(f)$ egy G_{δ} részhalmaza. Ezekből következik, hogy az $UMT(f)$ halmaz $\text{graph}(f)$ egy sűrű G_{δ} részhalmaza. $\square$

Annak ellenére, hogy $UMT(f)$ -nek nagy a vízszintes vetülete, megmutatjuk, hogy minden más irányban nullmértékű a vetülete. Így ez a halmaz teljesen rektifikálhatatlan. Ugyanis ha metszene egy rektifikálható halmazt, akkor a metszet egy olyan pozitív $\mathcal{H}^1$ -mértékű Borel halmaz lenne, aminek a vetítési tételek értelmében majdnem minden irányba pozitív mértékű lenne a vetülete.

Jelöljük g_0 -val a $[-1, 1]$ -en azonosan 0 függvényt. Ez esetben persze $CGLMT_{g_0}(f) = GLMT_{g_0}(f)$ minden $f \in C[0, 1]$ -re.

1.17. Lemma. Minden $f \in C[0, 1]$ -re $\lambda(\pi_y(GLMT_{g_0}(f))) = 0$.

Bizonyítás. Használjuk az 1.13 tétel jelöléseit: válasszunk $\varepsilon = 1$ -et és figyeljük meg, hogy $\varepsilon' \in (0, 1)$ esetén $\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, \delta), \text{graph}(g_0) \cap Q^2) < \varepsilon'$ -ből következik, hogy $F(f, x_0, \delta)$ nem metszi az $L_{1,1} \cup L_{-1,1}$ halmazt, sőt

$$|f(x) - f(x_0)| < \varepsilon'\delta \text{ is teljesül } x \in [x_0 - \delta, x_0 + \delta]\text{-ra.} \quad (1.4)$$

Mivel $GLMT_{g_0}(f)$ pontjairól van szó, minden ilyen x_0 pontra és n pozitív egészre létezik $\delta_{x_0, n} < \frac{1}{n}$, hogy $\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, \delta_{x_0, n}), \text{graph}(g_0) \cap Q^2) < \varepsilon'$. Emiatt alkalmazhadjuk a

Vitali lefedési tételt (1.8 tétel) a

$$\left\{ Q\left(\left(x_0; f(x_0)\right), \delta_{x_0, n}\right) : \left(x_0; f(x_0)\right) \in GLMT_{g_0}(f), n \in \mathbb{Z}^+ \right\}$$

rendszerre. A tétel szerint léteznek $Q_k = Q\left(\left(x_k; f(x_k)\right), \delta_k\right)$ négyzetek, melyek diszjunktak és $\mathcal{H}^1\left(GLMT_{g_0}(f) \setminus \cup_k Q_k\right) = 0$. Ebből következik, hogy

$$\lambda(\pi_y(GLMT_{g_0}(f) \setminus \cup_k Q_k)) = 0. \quad (1.5)$$

Két ilyen négyzetnek nem lehetnek egymás fölé eső részei, hiszen $F(f, x_k, \delta_k)$ nem metszi az $L_{1,1} \cup L_{-1,1}$ halmazt, így f nem lenne függvény. Ebből és a négyzetek diszjunktágából következik, hogy $k \neq k'$ esetén $[x_k - \delta_k, x_k + \delta_k]$ és $[x_{k'} - \delta_{k'}, x_{k'} + \delta_{k'}]$ szintén diszjunktak. Így $\sum_k 2\delta_k < 1$ és (1.4) miatt kapjuk, hogy

$$\lambda(\pi_y(\text{graph}(f) \cap \cup_k Q_k)) < \varepsilon' \sum_k 2\delta_k < \varepsilon'.$$

Ezt (1.5)-tel együtt felhasználva kapjuk, hogy $\lambda(\pi_y(\text{graph}(f))) < \varepsilon'$ teljesül bármely $\varepsilon' > 0$ számra és ezzel kész a bizonyítás. $\square$

Egy vízszintestől különböző, m meredekségű egyenesre való vetítés esetén is alkalmazhatnánk ezt a gondolatmenetet, csak a g_0 függvény helyett a $g_m(x) = \frac{-1}{m} \cdot x$ lineáris függvényt, illetve $GLMT_{g_m}(f)$ -et kellene vizsgálnunk.

1.18. Tétel. *Minden $f \in C[0, 1]$ -re $\lambda(\pi_y(UMT(f))) = 0$. Tehát egy folytonos függvény esetében majdnem minden y ösképhalmaza nem tartalmaz $UMT(f)$ -beli pontot.*

Bizonyítás. Mivel $UMT(f) \subset GLMT_{g_0}(f)$, így a tétel következik az 1.17 Lemmából. $\square$

Azt megmutattuk, hogy $UMT(f)$ y -tengelyre eső vetülete csak nullmértékű lehet, felmerül azonban a kérdés, hogy előállhat-e minden nullmértékű halmaz ilyen módon.

Először vegyük észre, hogy mivel $UMT(f)$ egy Borel halmaz, csakis analitikus nullmértékű halmazok jönnek szóba. Ebben a kérdésben a következő állítást sikerült belátni.

1.19. Definíció. Legyen $K \subset \mathbb{R}$ nullmértékű kompakt halmaz. K egy fedőrendszerének nevezzük az $\{I_n\}_{n=1}^\infty$ halmazokat, ha

- minden n -re $K \subset I_n$
- I_n véges sok diszjunkt zárt intervallum uniója: $I_n = \cup_{i=1}^{k_n} I_{n,i}$
- $\sum_{i=1}^{k_n} |I_{n,i}| < \frac{1}{n}$
- $\forall n \geq 0, \forall 1 \leq l \leq k_n$ és $\forall 1 \leq m \leq k_{n+1}$ esetén $I_{n+1,m} \cap I_{n,l} = I_{n+1,m}$ vagy $I_{n+1,m} \cap I_{n,l} = \emptyset$.

A triadikus Cantor-halmaznak például egy fedőrendszerét kapjuk, ha I_n -nek vesszük a Cantor-halmaz definíciójában az n . szinten fellépő intervallumok unióját. Tetszőleges kompakt nullmértékű halmazhoz könnyen találhatunk fedőrendszert. Indukciót használva tegyük fel, hogy I_{n-1} már adott. A nullmértékűség definícióját felhasználva vegyünk egy $1/n$ -nél kisebb összhosszúságú nyílt intervallumokból álló $\{U_k\}_{k=1}^\infty$ fedést. A kompaktság miatt ebből kiválaszthatunk egy véges fedést, az ebben szereplő nyílt intervallumokhoz hozzávéve a végpontjaikat, kapunk véges sok zárt intervallumot, melyek unióját elmetszve I_{n-1} -gyel, egy I_n -nek megfelelő halmazt kapunk.

1.20. Tétel. Tetszőleges $K \subset \mathbb{R}$ nullmértékű kompakt halmazhoz létezik olyan $f \in C[0, 1]$ függvény, melyre $K \subseteq \pi_y(UMT(f))$.

Bizonyítás. Rögzítsük K egy fedőrendszerét $\{I_n\}_{n=1}^\infty$ -t. Konstruálni fogunk egy $C \subset [0, 1]$ kompakt halmazt, amire $f|_C(C) = K$ fog teljesülni, sőt f egy bijekció lesz C és K között. Minden $x \in C$ -re $(x; f(x)) \in UMT(f)$ lesz, így teljesülni fog, hogy $K \subseteq \pi_y(UMT(f))$. Igaz lesz továbbá, hogy C -nek létezik olyan fedőrendszere $\{J_n\}_{n=1}^\infty$, amihez létezik olyan $\{s_n\}_{n=1}^\infty$ pozitív egész számokból álló szigorúan növény sorozat, hogy I_{s_n} és J_n ugyanannyi zárt intervallum uniójaként áll elő. Ez azt jelenti, hogy a két fedőrendszer viszonylag hasonló, ezen a hasonlóságon fog alapulni a bijekció.

Vegyük $C[-1, 1]_0$ egy $\{h_m\}_{m=1}^\infty$ sűrű részhalmazát. A mikrotangens pontok létrehozásánál elég, hogy ezen függvények grafikonjait közelítsük tetszőleges pontossággal. Soroljuk fel a h_m függvényeket oly módon, hogy mindegyik függvény végtelen sokszor szerepeljen a felsorolásban, amit $\{g_n\}_{n=1}^\infty$ -nel jelölünk.

A konstrukció n -edik lépésében meghatározzuk s_n -et, $J_n = \bigcup_{i=1}^{k_{s_n}} J_{n,i}$ -t, a $J_{n,i}$ zárt intervallumoknál nagyobb $H_{n,i} \supset J_{n,i}$ (még mindig diszjunkt) intervallumokat, melyeknek pontosan a közepében fekszik $J_{n,i}$, és az f_n^* folytonos függvényt. A $H_{n,i}$ halmazok meghatározása után, berajzoljuk fölérjük (az f_{n-1}^* függvénygrafikonjának a helyére) egy olyan $\tilde{g}_n$ függvénygrafikonját, amellyel a kapott függvény $J_{n,i}$ pontjai felett $I_{s_n,i}$ -t veszi fel képként, és $J_{n,i}$ pontjaiban, megfelelő nagyítás mellett a g_n függvényt $\frac{1}{2^{n+1}}$ -gyel közelíti. Aztán a berajzolt grafikonrészleteket a két végüknél egy-egy kis intervallumon (tehát itt is átrajzolva az eddigi függvénygrafikont, ezt a zöld szakaszok jelzik az ábrán), folytonosan összekötjük a korábbi függvénygrafikon megmaradt részével. Így kapjuk meg az f_{n-1}^* függvényből az f_n^* függvényt (1.1 ábra), amire tehát a $\tilde{g}_n$ fentebb leírt tulajdonsága miatt teljesül:

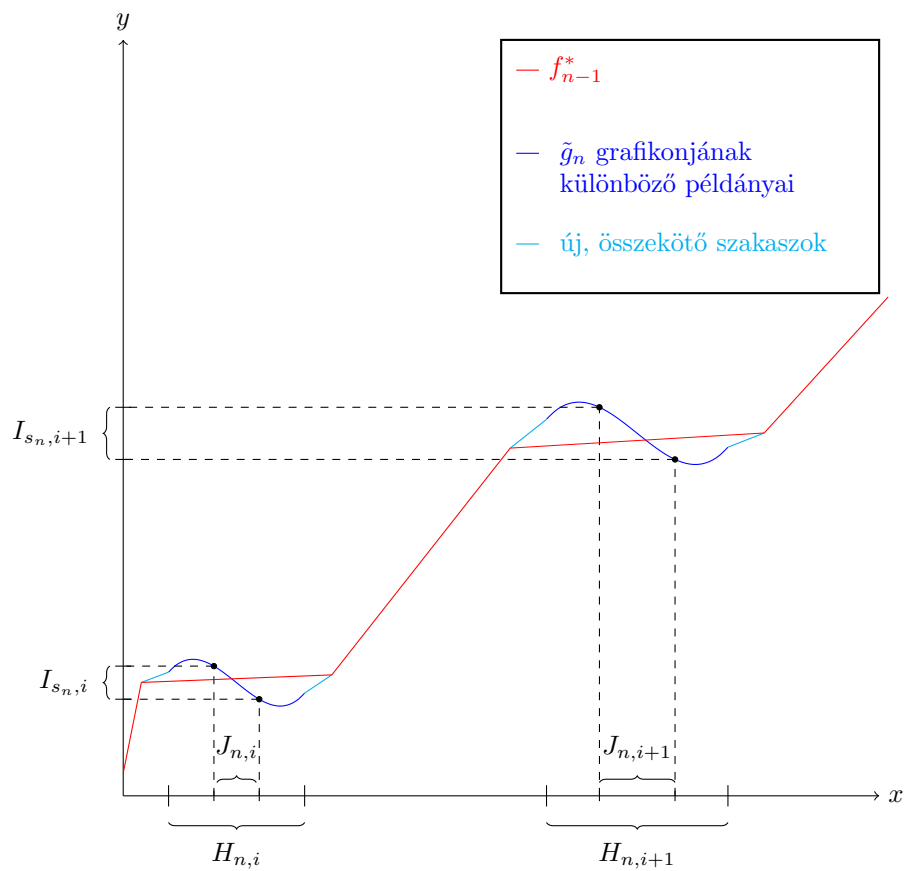
$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(f_n^*, x, \eta), \text{graph}(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{1}{2^{n+1}}, \quad x \in J_{n,i}, \quad \eta = \frac{|H_{n,i}| - |J_{n,i}|}{2}\text{-re.} \quad (1.6)$$

Az f_n^* függvények szuprémum normában Cauchy-sorozatot fognak alkotni, így egyenletesen konvergálnak. Jelöljük f -el a limeszt. A célunk, hogy az f legyen a tételben kevert függvény. Midőn az f_n^* függvényből átrajzolgatásokkal megkonstruáljuk az f_{n+1}^* függvényt, ügyelünk arra, hogy annyira kicsit változtassunk szuprémum normában f_n^* -en, hogy az (1.6) típusú közelítések ne romoljanak el túlságosan, azaz a konstrukció végén a

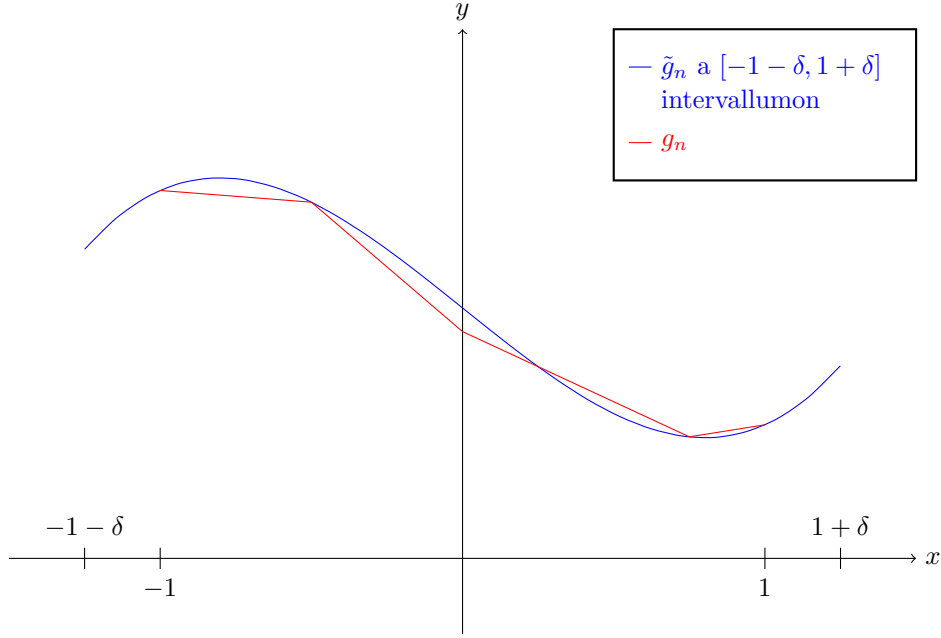
$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(f, x, \eta), \text{graph}(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{1}{2^n}, \quad x \in J_{n,i}, \quad \eta = \frac{|H_{n,i}| - |J_{n,i}|}{2}\text{-re.}$$

tulajdonságot kapjuk, minden n -re, i -re. Nézzük tehát akkor a konstrukciót.

Legyen $\tilde{g}_n$ olyan folytonosan differenciálható $\mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ függvény, amely $[-1, 1]$ semmi-

1.1. ábra.

1.2. ábra.

lyen részintervallumán nem konstans, a grafikonjának nincs szélsőértéke Q^2 -en, $\tilde{g}_n(0) = 0$, $graph(\tilde{g}_n)$ nem megy át Q^2 egyik csúcsán sem,

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(graph(\tilde{g}_n) \cap Q^2, graph(g_n) \cap Q^2\right) = \text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(\tilde{g}_n, 0, 1), graph(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{1}{2^{n+2}},$$

$x \in (-\infty, -1]$ esetén $|\tilde{g}_n(x) - g_n(-1)| < \frac{1}{2^{n+2}}$, valamint $x \in [1, \infty)$ esetén $|\tilde{g}_n(x) - g_n(1)| < \frac{1}{2^{n+2}}$ (1.2 ábra). A $\tilde{g}_n$ függvény korlátos intervallumokon való egyenletes folytonossága alapján választhatunk $\varepsilon = \frac{1}{2^{n+2}}$ -höz δ -t, így

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(\tilde{g}_n, x, 1), F(\tilde{g}_n, 0, 1)\right) < \frac{1}{2^{n+2}}, \quad |x| \leq \delta\text{-ra.}$$

amiből így

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(\tilde{g}_n, x, 1), graph(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{1}{2^{n+1}}, \quad |x| \leq \delta\text{-ra.}$$

Legyen $\varepsilon' = \left| \tilde{g}_n([- \delta, \delta]) \right|$. Tegyük fel, hogy f_{n-1}^* , J_{n-1} , s_{n-1} adottak. A célunk az, hogy $F(\tilde{g}_n, 0, 1 + \delta)$ halmaz arányosan kicsinyített mását tegyük be alkalmas $H_{n,i}$ fölé úgy, hogy az eredetileg $|x| \leq \delta$ halmaz fölé eső függvénygrafikon rész transzformáltja essen

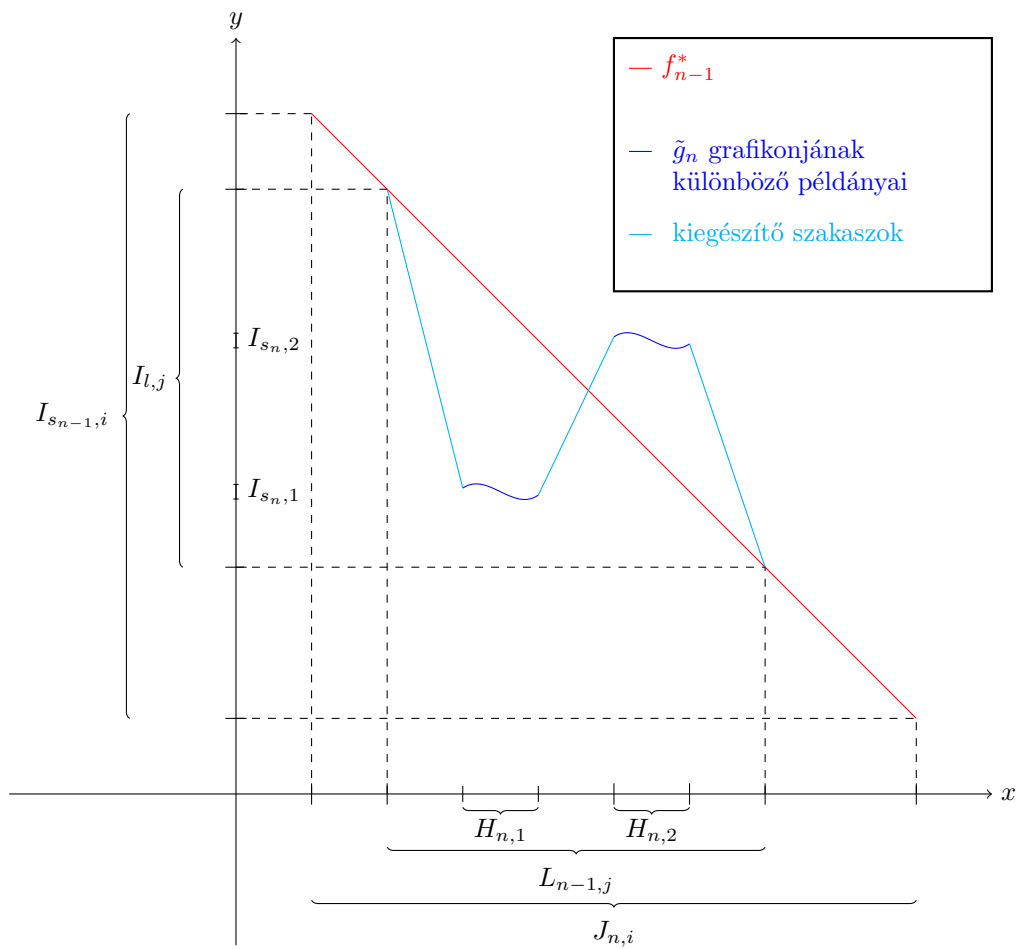
$J_{n,i}$ fölé, ráadásul olyan magasságba, hogy $f_n^*(J_{n,i}) = I_{s_n,i}$ is teljesüljön. Ekkor valóban $J_{n,i}$ pontjai lennének azok amelyekben $\frac{1}{2^{n+1}}$ -gyel tudnánk közelíteni g_n grafikonját. Az eddigiek alapján teljesülnie kell $\frac{|J_{n,i}|}{|H_{n,i}|} = \frac{\delta}{1+\delta}$ -nek, és mivel $f_n^*(J_{n,i}) = I_{s_n,i}$ -t is szeretnénk, emiatt következik az is, hogy $\frac{|I_{s_n,i}|}{|J_{n,i}|} = \frac{\varepsilon'}{\delta}$. Ezekből $\frac{|I_{s_n,i}|}{|H_{n,i}|} = \frac{\varepsilon'}{1+\delta}$. Az is fontos számunkra, hogy $i \neq j$ esetén $H_{n,i} \cap H_{n,j} = \emptyset$ teljesüljön.

Legyen $c = \min_i \left\{ \left(|H_{n-1,i}| - |J_{n-1,i}| \right) / 2 \right\}$. Legyen $l > s_{n-1}$ olyan, hogy minden $1 \leq j \leq k_l$ -re, $|I_{l,j}| \leq \frac{1}{2^{n+1}} \cdot c$. Olyan $I_{l,j}$ -k esetén, amelyek részei $I_{s_{n-1},i}$ -nek, tudunk találni olyan $L_{n-1,j} \subset J_{n-1,i}$ diszjunkt zárt intervallumokat, amelyek f_{n-1}^* általi képei pontosan az $I_{l,j}$ intervallumok. Legyen $d = \min_j \{ |L_{n-1,j}| \}$. Válasszuk $s_n > l$ -t olyannak, hogy $\frac{1+\delta}{\varepsilon'} \cdot \sum_i |I_{s_n,i}| < d$ teljesüljön. Ezt meg tudjuk tenni, hiszen a fedőrendszer elemeinek mértéke tart 0-hoz.

A fedőrendszer tulajdonsága miatt minden k -ra létezik egyetlen j , hogy $I_{s_n,k} \subset I_{l,j}$. Ekkor legyen $H_{n,k}$ olyan zárt intervallum, melynek méretére teljesül, hogy $|H_{n,k}| = \frac{1+\delta}{\varepsilon'} \cdot |I_{s_n,k}|$, és $H_{n,k} \subset \text{int}(L_{n-1,j})$. A fenti egyenlőtlenség alapján ezen intervallumok előírt hosszainak összege kisebb, mint $|L_{n-1,j}|$, így probléma nélkül meg tudjuk őket választani diszjunktaknak. Vegyük észre, hogy az $|I_{l,j}|$ -re tett feltevések miatt az egész $L_{n-1,j} \times I_{l,j}$ téglalapban rajzolhatunk át függvénygrafikont, még akkor is teljesülni fog $|f_n^* - f_{n-1}^*| < \frac{1}{2^{n+1}} \cdot c$, így az (1.6) típusú közelítések is maximum $\frac{1}{2^{n+1}}$ -t romlanak (1.3 ábra). Ha esetleg $I_{s_n,i}$ egyik végpontja megegyezne $I_{l,j}$ -vel, akkor persze nem tudnánk úgy $H_{n,i}$ fölé rajzolni $\tilde{g}_n$ grafikonját, hogy az $L_{n-1,j} \times I_{l,j}$ téglalapon belül maradjunk, de a kilógás nagyon kicsi lenne, maximum $\left| \tilde{g}_n([-1 - \delta, 1 + \delta]) \right| \cdot |H_{n+1}|$. Ha s_n -t úgy választjuk, hogy $I_{s_n,i}$ átmérője elegendően kicsi legyen minden i -re, akkor H_{n+1} átmérője is kicsi lesz és ez a kilógás így elhanyagolható.

Természetesen ahogy kijelöltük a $H_{n,k}$ halmazokat, azonnal adódnak a $J_{n,k}$ halmazok is ($1 \leq k \leq k_{s_n}$) hiszen ezek a $H_{n,k}$ -k közepén fekszenek előírt hosszal. Most az összes $H_{n,k}$ fölé rajzoljuk oda $\tilde{g}_n$ arányosan kicsinyített mását úgy, hogy $J_{n,k}$ -k fölött a kép legyen az $I_{s_n,k}$ halmaz.

Bármely két szomszédos $H_{n,k}$ halmaz között van egy kis hézag és az efölött a hézag fölött lévő függvénygrafikon persze nem csatlakozik folytonosan a $H_{n,k}$ -k fölé rajzolt

1.3. ábra.

grafikonhoz, de egy alkalmasan kicsi η hosszúságú kis intervallumon lineárisan összeköthetjük ezeket, ráadásul $H_{n,k} \subset \text{int}(L_{n-1,j})$ miatt ezek a kis intervallumok megválaszthatóak $L_{n-1,j}$ belsejében is. Ez volt a konstrukció n . lépése.

Az egy lépésben átrajzolt részekben persze elcsúszik a függvény, de csak maximum $\frac{1}{2^{n+1}} \cdot c$ -vel, hiszen $H_{n,k} \subset L_{n-1,j}$ esetén $f_{n-1}^*(L_{n-1,j}) = I_{l,j}$ és a $H_{n,k}$ fölé odarajzolt grafikonnál is $H_{n,k}$ képe részhalmaza lesz $I_{l,j}$ -nek, amiről már korábban feltettük, hogy $|I_{l,j}| < \frac{1}{2^{n+1}} \cdot c$. Tehát $|f_{n+1}^* - f_n^*| < \frac{1}{2^{n+1}} \cdot c$. Ebből következik, hogy az egyes lépésekben létrejövő függvények egyenletesen konvergálnak, nevezzük a limeszt f -nek.

Ha $y \in K$, akkor léteznek $I_{s_1, i_1}, I_{s_2, i_2}, \dots$ zárt halmazok úgy, hogy $\bigcap_{n=1}^{\infty} I_{s_n, i_n} = \{y\}$. Mivel $\bigcap_{n=1}^{\infty} J_{n, i_n}$ egyelemű, jelöljük a metszetet x -szel. A konstrukció miatt $f_n^*(J_{n, i_n}) = I_{s_n, i_n}$ illetve még az is teljesül, hogy $|f - f_n^*| < \frac{1}{2^{n-1}}$, tehát

$$f(x) \in \bigcap_{n=1}^{\infty} B\left(I_{s_n, i_n}, \frac{1}{2^{n-1}}\right) = \bigcap_{n=1}^{\infty} I_{s_n, i_n} = y.$$

Megkaptuk tehát, hogy $f(C) \supset K$. Azt is könnyű látni, hogy ez valójában bijekció. Minden $x \in J_n$ pontra teljesül, hogy

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(f, x, \delta_x), \text{graph}(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{1}{2^n}$$

alkalmas δ_x -el. Tehát minden $x \in C$ pontra igaz, hogy $(x; f(x)) \in UMT(f)$, így mivel $f(C) = K$, $K \subset \pi_y(UMT(f))$.

□

1.5. Pakolási dimenzió

Ebben a részben az univerzális mikrotangens pontok pakolási dimenziójáról látunk be egy állítást. Ehhez idézzük fel a pakolási dimenzió definícióját:

Legyen

$$\mathcal{P}_\delta^s(F_i) = \sup \left\{ \sum_j |B_j|^s : \{B_j\} \text{ olyan diszjunkt, maximum } \delta \text{ sugarú gömbök családja,} \right. \\ \left. \text{melyek középpontjai } F_i\text{-ben fekszenek} \right\}$$

és $\mathcal{P}_0^s(F_i) = \lim_{\delta \rightarrow 0} \mathcal{P}_\delta^s(F_i)$. Végül $\mathcal{P}^s(F)$, az F Borel halmaz s -dimenziós pakolási mértéke a következő:

$$\mathcal{P}^s(F) = \inf \left\{ \sum_i \mathcal{P}_0^s(F_i) : F \subset \cup_i F_i \right\}. \quad (1.7)$$

P. Humke és G. Petruska [5] bizonyította be, hogy a tipikus folytonos függvény grafikonjának pakolási dimenziója 2. A következőkben látni fogjuk, hogy a tipikus folytonos függvény esetén pakolási dimenzió nézőpontból $UMT(f)$ igencsak nagy halmaz.

Könnyen látható, hogy a tipikus $f \in C[0, 1]$ függvény tetszőleges $[a, b] \subset [0, 1]$ -re ($a < b$) való megszorításának grafikonja is 2 pakolási dimenziójú.

1.21. Tétel. *A tipikus folytonos $f \in C[0, 1]$ függvény esetén $UMT(f)$ pakolási dimenziója 2.*

Bizonyítás. Tegyük fel, hogy $UMT(f)$, $graph(f)$ egy sűrű G_δ részhalmaza, illetve $\mathcal{P}^s(UMT(f)) < \infty$, $s < 2$ -re. Megmutatjuk, hogy létezik olyan $[a, b] \subset [0, 1]$ intervallum, amelyen f grafikonjának a pakolási dimenziója kisebb vagy egyenlő, mint s . (1.7) és a Baire-kategória tétel miatt létezik egy olyan F -el jelölt $\cup_i F_i$ fedés és olyan i index, amire $graph(f) \subset F$, $\mathcal{P}_0^s(F_i) < \infty$ és F_i sűrű $graph(f)$ egy porciójában. Fixáljuk ezt az F fedést. Válasszunk egy $[a, b] \subset [0, 1]$ (nemelfajuló) intervallumot, amire F_i sűrű az $S = graph(f|_{[a,b]})$ halmazban. Mivel $F \cap S$ sűrű S -ben, így a pakolási mérték

tulajdonsága miatt $\mathcal{P}_0^s(F_i \cap S) = \mathcal{P}_0^s(S)$. Így $\mathcal{P}_0^s(S) < \infty$, amiből következik, hogy $\mathcal{P}^s(S) < \infty$ tehát S pakolási dimenziója kisebb, mint 2. Ez ellentmond annak, hogy a tipikus folytonos függvény esetén minden $[a, b]$ intervallumra $graph(f|_{[a,b]})$ pakolási dimenziója 2. □

2. fejezet

Hölder függvények

Ebben a fejezetben a fő célunk az 2.4 Lemma bizonyítása, aminek segítségével tudjuk majd a 3. fejezetben bebizonyítani az 1.15 Lemma c -Hölder- α függvények körében igaz variánsát, a 3.1 Lemmát. Az alább közölt állítások kivétel nélkül [2] 4. fejezetéből valók.

2.1. Lemma. *Tegyük fel, hogy $F \subset \mathbb{R}^p$ és $f : F \rightarrow \mathbb{R}$ egy c -Hölder- α függvény. Ekkor létezik egy $g : \mathbb{R}^p \rightarrow \mathbb{R}$ c -Hölder- α függvény úgy, hogy $\forall x \in F$ esetén $g(x) = f(x)$.*

2.2. Lemma. *Tegyük fel, hogy $F \subset \mathbb{R}^p$ kompakt és $c > 0$ fix. Ekkor az F -ről képező Lipschitz, c -Hölder- α függvények az F -en értelmezett c -Hölder- α függvények egy sűrű nyílt részhalmazát alkotják.*

Bizonyítás. Vegyünk egy tetszőleges $f : F \rightarrow \mathbb{R}$, c -Hölder- α függvényt és fixáljunk egy $\varepsilon > 0$ -t. A 2.1 tételt használva terjesszük ki a függvényt $\mathbb{R}^p$ -re. Az így kapott c -Hölder- α függvényt is f -nek fogjuk nevezni. Köztudott a C^∞ függvények elméletéből, hogyha tekintjük az $f_r = f * \eta_r$ konvolúciót (η_r -t 1.6-ban definiáltuk), ez egy C^∞ függvényt ad és $f_r \rightarrow f$ a szuprémum normában $\mathbb{R}^p$ bármely kompakt részhalmazán, amidőn $r \rightarrow 0+$. Ezenfelül $f_r|_F$ is c -Hölder- α , ugyanis felhasználva a háromszögeyenlőtlenséget és a tényt, hogy η_r tartója a $\{|z| < r\}$ halmaz,

$$|f_r(x) - f_r(y)| = \left| \int_{\mathbb{R}^p} \eta_r(z) f(x-z) dz - \int_{\mathbb{R}^p} \eta_r(z) f(y-z) dz \right|$$

$$\begin{aligned}
&\leq \int_{\mathbb{R}^p} \eta_r(z) |f(x-z) - f(y-z)| dz = \int_{\{|z|<r\}} \eta_r(z) |f(x-z) - f(y-z)| dz \\
&= c|x-y|^\alpha \int_{\{|z|<r\}} \eta_r(z) dz = c|x-y|^\alpha.
\end{aligned}$$

Következésképpen le tudunk fixálni egy r -et, hogy $f_r|_F$ egy olyan c -Hölder- α függvény legyen, ami az f függvény F -re vett megszorítása szuprémumnorma szerinti ε -környezetében van. Tegyük fel, hogy F' egy kompakt konvex halmaz, ami tartalmazza F -et. Minthogy f_r sima, a deriváltja F' -n korlátos. Következésképpen f_r K -Lipschitz $F' \supset F$ -en alkalmas $K > 0$ -ra. $\square$

2.3. Definíció. Egy függvény $f : F \rightarrow \mathbb{R}$ szakaszonként affin $F \subset \mathbb{R}^p$ -n, ha tudunk találni egy egymásba nem nyúló (páronként diszjunkt belsejű), nem-degenerált, zárt szimplexekből álló olyan σ rendszert, amelyre $F \subset \bigcup_{S \in \sigma} S$ esetén az $\{S \in \sigma : S \cap F \neq \emptyset\}$ halmaz véges minden korlátos $B \subset \mathbb{R}^p$ -re, és bármely $S \in \sigma$ -ra f megszorítása $S \cap F$ -re megegyezik egy alkalmas affin függvény $S \cap F$ -re való megszorításával.

2.4. Lemma. Legyen F kompakt, $0 < \alpha < 1$ és $0 < c$ fix. Ekkor az F -en lokálisan nemkonstans és szakaszonként affin c -Hölder- α függvények a c -Hölder- α függvényeknek egy sűrű részhalmazát alkotják.

Mielőtt ezt a lemmát bebizonyítanánk, szükségünk van a következő állításra:

2.5. Állítás. Tegyük fel, hogy $S \subseteq \mathbb{R}^p$ egy nemdegenerált p -szimplex $x_0, x_1, \dots, x_p$ csúcsokkal és $\tilde{f} : \{x_0, \dots, x_p\} \rightarrow \mathbb{R}$ egy K -Lipschitz függvény alkalmas $K > 0$ -val. Legyen S leghosszabb élének hossza $a > 0$, valamint legyen $b = \min_{0 \leq i \leq p} b_i$, ahol b_i a távolság x_i és a többi pont által feszített hipersík között. Ekkor az alábbi módon definiált $\bar{f} : S \rightarrow \mathbb{R}$

$$\bar{f}(x) = \sum_{i=0}^p \gamma_i \tilde{f}(x_i)$$

függvény M -Lipschitz, ahol

$$x = \sum_{i=0}^p \gamma_i x_i, \quad \sum_{i=0}^p \gamma_i = 1$$

és

$$M = (p + 1) \cdot K \cdot \frac{a}{b}$$

tehát M csakis $\frac{a}{b}$ -n keresztül függ S -től.

Bizonyítás. Minthogy S a csúcsainak konvex kombinációja és bármely két csúcs össze van kötve egy éllel, így $|S| = a$. Egy konstans hozzáadva $\tilde{f}$ -hoz nem változik sem az állítás feltétele, sem a következménye, tehát feltehető, hogy $\min \tilde{f} = 0$, így a K-Lipschitz tulajdonság miatt $\max \tilde{f} \leq Ka$ is teljesül.

Legyenek $x, x' \in S$ tetszőleges pontok:

$$x = \sum_{i=0}^p \gamma_i x_i, \quad x' = \sum_{i=0}^p \gamma'_i x_i, \quad \sum_{i=0}^p \gamma_i = \sum_{i=0}^p \gamma'_i = 1$$

Az általánosság csorbítása nélkül feltehetjük, hogy $|\gamma_0 - \gamma'_0|$ a maximális a $|\gamma_i - \gamma'_i|$ távolságok közül ($i = 0, 1, \dots, p$). Ekkor

$$|\bar{f}(x) - \bar{f}(x')| \leq \sum_{i=0}^p |\gamma_i - \gamma'_i| \cdot \tilde{f}(x_i) \leq (p + 1) \cdot |\gamma_0 - \gamma'_0| \cdot Ka. \quad (2.1)$$

Könnyen látható, hogy x távolsága az $x_1, \dots, x_p$ pontok által meghatározott hipersíktól pontosan $\gamma_0 b_0$, míg x' távolsága ugyanettől a hipersíktól $\gamma'_0 b_0$. Ezekből következik, hogy

$$|x - x'| \geq |\gamma_0 - \gamma'_0| b_0 \geq |\gamma_0 - \gamma'_0| b. \quad (2.2)$$

Összevetve (2.1)-et és (2.2)-t kapjuk, hogy

$$|\bar{f}(x) - \bar{f}(x')| \leq (p + 1) \cdot |\gamma_0 - \gamma'_0| \cdot Ka \leq (p + 1) \cdot K \cdot \frac{a}{b} |x - x'| = M |x - x'|.$$

□

A 2.4 lemma bizonyítása. Tekintsünk egy tetszőleges $f : F \rightarrow \mathbb{R}$, c -Hölder- α függvényt és fixáljuk $\varepsilon > 0$ -t. Mivel F kompakt, tudunk olyan $0 < \gamma < 1$ -et választani, amelyre $\|f - \gamma f\|_\infty < \frac{\varepsilon}{4}$. Ekkor γf , c' -Hölder- α függvény F -en, $c' = c\gamma < c$ -vel. Újra használva

a 2.1 lemmát, kiterjesztjük γf -et $\mathbb{R}^p$ -re úgy, hogy a kiterjesztés is c' -Hölder- α legyen. Válasszunk egy F' zárt p -dimenziós kockát, ami tartalmazza F -et a belsejében. A 2.2 lemma alapján valamilyen $K > 0$ -val, F' értelmezési tartománnyal tudunk találni egy K -Lipschitz c' -Hölder- α , $\tilde{f}$ függvényt, amire $\|\tilde{f} - \gamma f\|_\infty < \frac{\varepsilon}{4}$, amiből következik, hogy $\|\tilde{f} - f\|_\infty < \frac{\varepsilon}{2}$.

A továbbiakban készítünk $\tilde{f}$ -ből egy szakaszonként c -Hölder- α függvényt, $\bar{f}$ -t, amire teljesülni fog

$$\|\bar{f} - f\|_\infty < \varepsilon \quad F\text{-en.} \quad (2.3)$$

Ezt részletezendő, fixáljuk a p -dimenziós egységkocka egy tetszőleges, egymásba nem nyúló, nem-degenerált p -szimplexekre való $\mathcal{U}$ felosztását. (Ezen felbontás létezését nem részletezzük, egyszerű látni.) Most osszuk fel F' -t ugyanakkora, egymásba nem nyúló hiperkockákra úgy, hogy a kis kockák átmérője egy $\delta > 0$ konstans alá essen, amit majd később határozunk meg. Osszuk tovább ezeket a hiperkockákat $\mathcal{U}$ -nak megfelelően szimplexekre, azaz Φ_Q -val jelölve az egységkockát Q -ba vivő hasonlóságot, tekintsük a $\{\Phi_Q(S) : S \in \mathcal{U}\}$ felosztást minden létrejövő kisebb kockára. Most ha tekintünk egy ilyen módon létrejövő szimplexet amelynek csúcsai $x_0, \dots, x_p$, bármely $x = \sum_{i=0}^p \gamma_i x_i$ konvex kombinációra legyen

$$\bar{f}(x) = \sum_{i=0}^p \gamma_i \tilde{f}(x_i).$$

Figyeljük meg, hogy

$$|\bar{f}(x) - f(x)| \leq \sum_{i=0}^p \gamma_i |\tilde{f}(x_i) - \tilde{f}(x)| + |\tilde{f}(x) - f(x)| \leq K\delta + \frac{\varepsilon}{2} < \frac{3\varepsilon}{4} \quad (2.4)$$

ha $\delta < \frac{\varepsilon}{4K}$. A 2.5 állítás szerint az így létrejövő $\bar{f}$ függvény Lipschitz tulajdonságú lesz bármely kis szimplexre megszorítva, a Lipschitz konstans pedig invariáns a hasonlóságokra. Viszont bármely ilyen kis szimplex hasonló egy alkalmas $S \in \mathcal{U}$ szimplexhez, és mivel $\mathcal{U}$ véges, így véges sok ilyen S van. Tehát δ -tól függetlenül tudunk olyan M -et választani, hogy $\bar{f}$, M -Lipschitz legyen bármelyik kis részre megszorítva.

Emiatt $\bar{f}$ nyilvánvalóan M -Lipschitz F' -n is, hiszen bármely F' -ben lévő szakasz véges

unióként áll elő kisebb szimplexekben lévő szakaszokból.

Válasszunk ki és fixáljunk le egy $c'' \in (c', c)$ -t. Tekintsünk most egy tetszőleges $x, y \in F'$ -t. $\bar{f}$ Lipschitz tulajdonsága miatt

$$|\bar{f}(x) - \bar{f}(y)| \leq M|x - y| = M|x - y|^{1-\alpha}|x - y|^\alpha \leq c''|x - y|^\alpha$$

ha $|x - y| \leq \left(\frac{c''}{M}\right)^{\frac{1}{1-\alpha}}$, azaz ha x és y elég közel vannak egymáshoz, akkor a Hölder korlát teljesül. Így a továbbiakban koncentrálhatunk olyan x, y párokra, amelyekre $|x - y| > \left(\frac{c''}{M}\right)^{\frac{1}{1-\alpha}}$.

Tudunk találni olyan x' és y' csúcsokat a kis szimplexekből, amik legfeljebb δ távolságra vannak x -től és y -től. Ebből

$$|\bar{f}(x) - \bar{f}(y)| \leq |\bar{f}(x) - \bar{f}(x')| + |\bar{f}(x') - \bar{f}(y')| + |\bar{f}(y') - \bar{f}(y)|.$$

Az első és a harmadik tagot a Lipschitz tulajdonsággal, a másodikat a Hölder tulajdonsággal becsülve (minthogy $\bar{f}(x') = \tilde{f}(x')$ és $\bar{f}(y') = \tilde{f}(y')$) kapjuk, hogy

$$|\bar{f}(x) - \bar{f}(y)| \leq 2M\delta + c'|x' - y'|^\alpha \leq 2M\delta + c'(|x - y| + 2\delta)^\alpha.$$

Amidőn $\delta \rightarrow 0+$, a kifejezés a jobb oldalon tart $c'|x - y|^\alpha$ -hoz. Következésképpen, mivel $|x - y|$ alulról korlátos, ez a kifejezés elég kicsiny δ -ra mindig kisebb, mint $c''|x - y|^\alpha$. Tehát megkaptuk, hogy $\bar{f}$, c'' -Hölder- α , F' -n. Használva (2.4)-et, a szakaszonként affin $\bar{f}$ függvény megperturbálható még egy kicsikét úgy, hogy egy lokálisan nem-konstans, szakaszonként affin c^- -Hölder- α függvényt kapjunk, amire már (2.3) teljesül. $\square$

3. fejezet

Hölder függvények mikrotangens halmazai

3.1. Vetületek nagysága

Amennyiben az 1.15 lemmának és az 1.16 tételnek a c -Hölder- α függvények körében hasonló variánsát próbálnánk megfogalmazni, elsőre arra gondolhatnánk, hogy módosítjuk $UMT(f)$ definícióját és ahelyett, hogy az összes $g \in C[-1, 1]_0$ függvény grafikonját közelítenénk, közelítsük csak az ebbe a térbe eső c -Hölder- α függvények grafikonjait. Ez persze gyengébb eredményt adna, hiszen a c -Hölder- α függvények nem alkotnak sűrű halmazt $C[-1, 1]_0$ -ban, tehát ebből nem következne, hogy minden $g \in C[-1, 1]_0$ függvény grafikonját is tudnánk közelíteni. A meglepő a következő eredményben, hogy nincs szükség megváltoztatni $UMT(f)$ definícióját, a c -Hölder- α függvények grafikonjaiba belezoomolva is képesek leszünk közelíteni az összes $g \in C[-1, 1]_0$ függvény grafikonját. Ebben a részben az első fejezetben szereplő 1.15 és 1.16 állítások, Hölder függvények körében megfelelő variánsait mondjuk ki és bizonyítjuk be.

3.1. Lemma. *Adott $g \in C[-1, 1]_0$ függvény esetén azon $f \in C_1^\alpha$ függvények halmaza, melyekre $\lambda(\pi_x(GLMT_g(f))) = \lambda(\pi_x(CGLMT_g(f))) = \lambda([0, 1])$ egy sűrű G_δ halmazt alkot C_1^α -ban.*

Bizonyítás. $GLMT_g(f) \subset CGLMT_g(f)$ -ből következően elég azt megmutatnunk, hogy $\lambda(\pi_x(GLMT_g(f))) = 1$ minden $f \in \mathcal{G}$ -re C_1^α egy alkalmas $\mathcal{G}$ sűrű G_δ részhalmazára. Fixáljunk C_1^α -ban egy $\{f_m\}_{m=1}^\infty$ megszámlálható sűrű rendszert, amelynek elemei Lipschitz függvények és mindegyik 1^- -Hölder- α . Ilyet a 2.4 lemma biztosít számunkra. Tegyük fel, hogy $n \in \mathbb{N}$ fix. A célunk olyan $\hat{f}_{m,n} \in C_1^\alpha$ függvényeket és olyan $\hat{\eta}_{m,n} > 0$ számokat találni, melyekre minden $f \in B(\hat{f}_{m,n}, \hat{\eta}_{m,n})$ esetén létezik olyan $X_{m,n} \subset [0, 1]$, hogy a következők teljesülnek:

- i.** $\lambda([0, 1] \setminus X_{m,n}) < \frac{1}{2^n}$;
- ii.** bármely $x_0 \in X_{m,n}$ esetén létezik $\delta_{x_0} \in (0, \frac{1}{n})$, amire $\text{dist}_{\mathcal{H}}(F(f, x_0, \delta_{x_0}), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \frac{1}{n}$;
- iii.** $B(\hat{f}_{m,n}, \hat{\eta}_{m,n}) \subset B(f_m, \frac{1}{mn})$.

Ezekután legyen $\mathcal{G}_n = \bigcup_{m=1}^\infty B(\hat{f}_{m,n}, \hat{\eta}_{m,n})$ és $\mathcal{G} = \bigcap_{n=1}^\infty \mathcal{G}_n$.

Mivel $\mathcal{G}_n$ egy sűrű nyílt halmaz C_1^α -ban, hiszen egy sűrű ponthalmaz pontjai köré tettünk gömböket, így $\mathcal{G}$ reziduális. Ha $f \in \mathcal{G}$, akkor léteznek $\{\hat{f}_{m_n,n}\}_{n=1}^\infty$, $\{\hat{\eta}_{m_n,n}\}_{n=1}^\infty$ sorozatok úgy, hogy $\forall n$ -re $f \in B(\hat{f}_{m_n,n}, \hat{\eta}_{m_n,n})$.

Mivel $\lambda([0, 1] \setminus X_{m_n,n}) < \frac{1}{2^n}$, a Borel-Cantelli lemma szerint azon $x_0 \in [0, 1]$ pontok, amelyek végtelen sok n -re benne vannak $[0, 1] \setminus X_{m_n,n}$ -ben, nullmértékű halmazt alkotnak. Így, majdnem minden $x_0 \in [0, 1]$ -re létezik egy N_{x_0} küszöbindex, hogy minden $n \geq N_{x_0}$ -ra $x_0 \in X_{m_n,n}$. Ebből következik, hogy $\text{graph}(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$, azaz $(x_0; f(x_0)) \in GLMT_g(f)$.

Így aztán a lemma állításának bizonyításához elég megkonstruálnunk fix $n, m \in \mathbb{N}$ -re az $\hat{f}_{m,n}$ függvényeket, az $\hat{\eta}_{m,n}$ számokat, és az $X_{m,n}$ halmazokat. Legyen $f_0^* = f_m$, $\eta_0^* = \frac{1}{m}$, $X_0^* = \emptyset$, és $\tau_1 = 1$.

Rekurzívan fogjuk meghatározni az f_j^* függvényeket, az η_j^* számokat és az X_j^* halmazokat. A 2.4 lemma szerint f_0^* Lipschitz függvény, és alkalmas ε -ra $(1 - \varepsilon)$ -Hölder- α . A konstrukció közben ügyelni fogunk arra, hogy a konstruálandó f_j^* függvény $(1 - \frac{\varepsilon}{2^j})$ -Hölder- α és Lipschitz is legyen, a Lipschitz konstans L_j -vel elnevezve. A fő gondolat,

hogy a közelítendő g függvény grafikonjának arányosan kicsinyített példányait rajzoljuk rá f_j^* -re, ezt ismételve minél több darabon minél kisebb példányokkal. Ügyesen rajzolva, nemcsak a rárajzolt példányok középpontjaiban kapunk valamilyenféle jó közelítést, hanem azon pontok kis környezetében is. Legyen tehát

$$g_1(x) = \begin{cases} g(x) & \text{ha } -1 \leq x \leq 1; \\ g(-1) & \text{ha } x \leq -1; \\ g(1) & \text{ha } x \geq 1. \end{cases}$$

Mivel $g \in C[-1, 1]_0$, választhatunk olyan fix M -et, hogy $|g|, |g_1| < M$. Az általánosság csorbítása nélkül feltehetjük, hogy $M \geq 1$. A g_1 kicsi módosításával készítsünk egy $g_2 \in C(\mathbb{R})$ függvényt úgy, hogy

- $g_2(0) = 0$,
- $|g_2| < M$,
- g_2 folytonosan differenciálható,
- g_2 semmilyen intervallumon sem konstans,
- $\text{dist}_{\mathcal{H}}(\text{graph}(g_2) \cap Q^2, \text{graph}(g) \cap Q^2) = \text{dist}_{\mathcal{H}}(F(g_2, 0, 1), \text{graph}(g) \cap Q^2) < \frac{1}{2n}$,
- g_2 -nek nincs szélsőértéke Q^2 határán, és
- g_2 grafikonja nem megy át Q^2 egyetlen csúcsán sem.

A g_2 -nek ezek a tulajdonságai azért kellenek, mert az intervallumon konstansság, lokális extrémum ... stb. Q^2 határán ugrásokat okozhat a Hausdorff metrikában, amikor g_2 vizsgálatáról áttérünk egy hozzá közeli g^* függvény vizsgálatára, vagy a 0 középponttól x középpontra.

Felhasználva g_2 egyenletes folytonosságát korlátos intervallumokon, válasszunk $\delta = \frac{1}{4n}$ -hez $\varepsilon = \gamma$ -t. Ekkor minden $g^* \in B(g_2, \frac{1}{4n})$ esetén

$$\begin{aligned} \text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(g^*, x, 1), F(g_2, 0, 1)\right) &< \text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(g^*, x, 1), F(g_2, x, 1)\right) \\ &+ \text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(g_2, x, 1), F(g_2, 0, 1)\right) < \frac{1}{4n} + \frac{1}{4n} = \frac{1}{2n} \text{ ha } |x| \leq \gamma. \end{aligned} \quad (3.1)$$

Az első becslés a gömb sugara, a második az egyenletes folytonosság miatt teljesül.

A fenti egyenlőtlenség (3.1)-gyel együtt minden $g^* \in B(g_2, \frac{1}{4n})$ -re implikálja, hogy

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(g^*, x, 1), \text{graph}(g) \cap Q^2\right) < \frac{1}{n} \text{ ha } |x| \leq \gamma. \quad (3.2)$$

Tegyük fel, hogy f_j^* , η_j^* , X_j^* adott valamilyen $j \geq 0$ -ra. Ezekből megkonstruáljuk f_{j+1}^* -et, η_{j+1}^* -et és X_{j+1}^* -et.

Végig feltételezni fogjuk, hogy X_j^* véges sok zárt intervallum uniója, és $[0, 1] \setminus X_j$ minden maximális részintervallumának hossza legalább τ_j .

Most válasszunk egy nagy 4-gyel osztható természetes számot κ_j -t úgy, hogy

$$\frac{1}{\kappa_j} < \min\left(\frac{\tau_j}{8}, \frac{\eta_j}{6M}\right), \quad (3.3)$$

és az f_j^* oszcillációja egy $4/\kappa_j$ hosszú intervallumon legyen kisebb mint $\eta_j^*/3$ (ez az utolsó feltétel is elérhető κ_j elég nagyra növelésével, úgyhogy létezik ilyen κ_j). Tegyük fel, hogy k egy egész szám, és $\frac{4k+2}{\kappa_j} \in [0, 1]$. Ha $x \in \left[\frac{4k+1}{\kappa_j}, \frac{4k+3}{\kappa_j}\right]$, akkor

$$f_{j+1}^*(x) := f_j^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right) + \frac{1}{\kappa_j(1+\gamma)} g_2\left(\kappa_j(1+\gamma)\left(x - \frac{4k+2}{\kappa_j}\right)\right), \quad (3.4)$$

azaz rajzoljuk rá az $F(g_2, 0, 1+\gamma)$ halmaz arányos mását az f_j^* függvény grafikonjának $\left[\frac{4k+1}{\kappa_j}, \frac{4k+3}{\kappa_j}\right]$ intervallum feletti részébe.

Tekintsük azt a h_1 lineáris függvényt, ami $4k/\kappa_j$ -ben 0-t vesz fel, $(4k+1)/\kappa_j$ -ben pedig $f_{j+1}^*\left(\frac{4k+1}{\kappa_j}\right) - f_j^*\left(\frac{4k+1}{\kappa_j}\right)$ -t. Ez természetesen Lipschitz függvény, illetve f_j^* is az volt

korábbi feltevésünk szerint, úgyhogy a kettő összege is az a $\left[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4k+1}{\kappa_j}\right]$ intervallumon.

Ha $x \in \left[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4k+1}{\kappa_j}\right]$ akkor legyen:

$$f_{j+1}^*(x) := f_j^*(x) + h_1(x).$$

Hasonlóan járunk el a $\left[\frac{4k+3}{\kappa_j}, \frac{4k+4}{\kappa_j}\right]$ intervallum esetében is. Legyen h_2 az a lineáris függvény, ami $\frac{4k+3}{\kappa_j}$ -ben $f_{j+1}^*\left(\frac{4k+3}{\kappa_j}\right) - f_j^*\left(\frac{4k+3}{\kappa_j}\right)$ -t vesz fel, $\frac{4k+4}{\kappa_j}$ -ben pedig 0-t. Legyen $\left[\frac{4k+3}{\kappa_j}, \frac{4k+4}{\kappa_j}\right]$ esetén:

$$f_{j+1}^*(x) := f_j^*(x) + h_2(x).$$

f_{j+1}^* -et a $\frac{4k+1}{\kappa_j}$ és $\frac{4k+3}{\kappa_j}$ alakú pontokban (3.4) után most már másodszer is definiáltuk, de ez nem okoz problémát, mert ezekben a pontokban a két érték egybeesik.

Vegyük észre, hogy a $\frac{4l}{\kappa_j}$ alakú pontokban egyáltalán nem is változik meg f_j^* értéke, így bár $f_{j+1}^*\left(\frac{4l}{\kappa_j}\right)$ -nek két értéket is definiálunk ($\frac{4(l-1)+4}{\kappa_j}$ és $\frac{4l}{\kappa_j}$ alakban felírva), ez a kettő megegyezik, mégpedig $f_j^*\left(\frac{4l}{\kappa_j}\right)$ -vel. Ahogy korábban említettük, f_{j+1}^* Lipschitz tulajdonságú $\left[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4k+1}{\kappa_j}\right]$ -n, hasonló érvelés miatt $\left[\frac{4k+3}{\kappa_j}, \frac{4k+4}{\kappa_j}\right]$ -n is, és mivel megegyezik egy folytonosan differenciálható függvénnyel $\left[\frac{4k+1}{\kappa_j}, \frac{4k+3}{\kappa_j}\right]$ -n, ezért ott is. Mivel a fenti definíciót minden $\left[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4(k+1)}{\kappa_j}\right]$ alakú intervallumban alkalmazzuk és ezek véges sokan vannak, ezért kijelenthető, hogy f_{j+1}^* Lipschitz $[0, 1]$ -en.

Figyeljük meg, hogy ez a konstans nem függ attól, hogy mekkora κ_j -t választunk. A grafikonra rárajzolt g_2 arányos mása kicsinyítéstől függetlenül ugyanakkora Lipschitz együtthatóval rendelkezik, f_j^* -nek is van egy rögzített Lipschitz konstansa, és a h_1 , h_2 lineáris függvények meredeksége is legfeljebb $\frac{M+L_j}{\kappa_j} / \frac{1}{\kappa_j} = M + L_j$, úgyhogy ezen konstansok összege biztosan választható L_{j+1} -nek.

Mivel $f_{j+1}^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right) = f_j^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right)$, ezért tetszőleges $x \in \left[\frac{4k+1}{\kappa_j}, \frac{4k+3}{\kappa_j}\right]$ pontra

$$\begin{aligned} |f_{j+1}^*(x) - f_j^*(x)| &\leq \left| f_{j+1}^*(x) - f_{j+1}^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right) + f_{j+1}^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right) - f_j^*(x) \right| \leq \\ &\left| f_{j+1}^*(x) - f_{j+1}^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right) \right| + \left| f_{j+1}^*\left(\frac{4k+2}{\kappa_j}\right) - f_j^*(x) \right| \leq \frac{M}{\kappa_j} + \frac{L_j}{\kappa_j}. \end{aligned}$$

Mivel $|h_1|$ maximuma $\left|f_{j+1}^*\left(\frac{4k+1}{\kappa_j}\right) - f_j^*\left(\frac{4k+1}{\kappa_j}\right)\right| \leq \frac{M+L_j}{\kappa}$, így a fenti becslés a $\left[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4k+1}{\kappa_j}\right]$ alakú intervallumokon is áll, hiszen $x \in \left[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4k+1}{\kappa_j}\right]$ esetén

$$|f_{j+1}^*(x) - f_j^*(x)| = |f_j^*(x) + h_1(x) - f_j^*(x)| = |h_1(x)| \leq \frac{M + L_j}{\kappa_j}.$$

Ugyanilyen érvelés működik a $\left[\frac{4k+3}{\kappa_j}, \frac{4(k+1)}{\kappa_j}\right]$ alakú intervallumokra is.

Ezzel az jött ki, hogy a

$$|f_{j+1}^*(x) - f_j^*(x)| \leq \frac{M + L_j}{\kappa_j}$$

az egész $[0, 1]$ intervallumon. Mivel M és L_j most rögzítettek, így κ_j -t előzetesen elég nagyra választva, ez a különbség tetszőlegesen kicsivé tehető, azaz elérhető, hogy

$$|f_{j+1}^*(x) - f_j^*(x)| \leq \frac{\eta_j^*}{2} \quad (3.5)$$

legyen $[0, 1]$ -en. Ezzel utólagosan kaptunk egy újabb feltételt κ_j nagyságára vonatkozóan.

Térjünk rá f_{j+1}^* $1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}$ -Hölder- α mivoltának tisztázására. Ha

$$|x - y| \leq \left(\frac{1}{L_j} \left(1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}\right)\right)^{\frac{1}{1-\alpha}},$$

akkor

$$|f_{j+1}^*(x) - f_{j+1}^*(y)| \leq L_j |x - y| \leq \left(1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}\right) |x - y|^\alpha.$$

Tehát "kis" távolságok esetén a Lipschitz tulajdonság szolgáltatja a Hölder tulajdonságot. "Nagy" távolságok esetén azt használjuk fel, hogy

$$|x - y| \geq \left(\frac{\left(1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}\right)}{L_j}\right)^{\frac{1}{1-\alpha}},$$

ezért ha

$$\frac{M + L_j}{\kappa_j} < \frac{\varepsilon}{2^{j+2}} \left(\frac{\left(1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}\right)}{L_j}\right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}},$$

akkor

$$\begin{aligned}
|f_{j+1}^*(x) - f_{j+1}^*(y)| &= |f_{j+1}^*(x) - f_j^*(x) + f_j^*(x) - f_{j+1}^*(y) + f_j^*(y) - f_j^*(y)| \\
&< |f_{j+1}^*(x) - f_j^*(x)| + |f_{j+1}^*(y) - f_j^*(y)| + |f_j^*(x) - f_j^*(y)| < \\
&< 2 \cdot \frac{M + L_j}{\kappa_j} + \left(1 - \frac{\varepsilon}{2^j}\right) |x - y|^\alpha \\
&< \frac{\varepsilon}{2^{j+1}} \left(\frac{\left(1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}\right)}{L_j}\right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} + \left(1 - \frac{\varepsilon}{2^j}\right) |x - y|^\alpha \\
&< \frac{\varepsilon}{2^{j+1}} |x - y|^\alpha + \left(1 - \frac{\varepsilon}{2^j}\right) |x - y|^\alpha < \left(1 - \frac{\varepsilon}{2^{j+1}}\right) |x - y|^\alpha.
\end{aligned}$$

(3.5) és (3.2) miatt tetszőleges $\eta_{j+1}^* < \min\{\frac{\eta_j^*}{2}, \frac{1}{4n}\}$ -re teljesülni fog, hogy bármely $f \in B(f_{j+1}^*, \eta_{j+1}^*)$ függvény esetén

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F\left(f, x, \frac{1}{\kappa_j(1+\gamma)}\right), \text{graph}(g) \cap Q^2\right) < \frac{1}{n}$$

ha $x \in \left[\frac{4k+2}{\kappa_j} - \frac{\gamma}{\kappa_j(1+\gamma)}, \frac{4k+2}{\kappa_j} + \frac{\gamma}{\kappa_j(1+\gamma)}\right]$ és $B(f_{j+1}^*, \eta_{j+1}^*) \subset B(f_j^*, \eta_j^*)$. Legyen

$$X_{j+1}^* = X_j^* \cup \bigcup_{k \in \mathbb{Z}} \left[\frac{4k+2}{\kappa_j} - \frac{\gamma}{\kappa_j(1+\gamma)}, \frac{4k+2}{\kappa_j} + \frac{\gamma}{\kappa_j(1+\gamma)}\right] \cap [0, 1].$$

(3.3)-ból és τ_j definíciójából következik, hogy bármely maximális intervallum X_j komplementerében tartalmaz legalább egy $[\frac{4k}{\kappa_j}, \frac{4(k+1)}{\kappa_j}]$ alakú intervallumot. Emiatt létezik egy olyan γ^* konstans, amely j -től nem függ, csakis γ -tól úgy, hogy

$$\mathcal{H}^1([0, 1] \setminus X_{j+1}^*) < (1 - \gamma^*) \mathcal{H}^1([0, 1] \setminus X_j^*).$$

Ezáltal, a fenti konstrukciót elég nagy j -ig ismételve eljuthatunk egy olyan X_j^* halmazhoz, amelyre $\mathcal{H}^1([0, 1] \setminus X_{j+1}^*) < \frac{1}{2^n}$. Ekkor megállunk és rögzítjük $\hat{f}_{m,n} := f_j^*$ -t, $\hat{\eta}_{m,n} := \eta_j^*$ -t és $X_{m,n} := X_j^*$ -t. $\square$

Ezután az 1.16 állítás Hölder variánsának bizonyítása szinte szóról szóra megegyezik az 1.16 állítás bizonyításával.

3.2. Tétel. *Létezik $C_1^\alpha([0, 1])$ -nek egy sűrű G_δ részhalmaza $\mathcal{G}$, amire $\lambda(\pi_x(UMT(f))) = 1$ minden $f \in \mathcal{G}$ -re. Ezáltal a tipikus $C_1^\alpha([0, 1])$ -beli függvény esetén majdnem minden $x \in [0, 1]$ univerzális MT-pont.*

Bizonyítás. Legyen $\{g_n\}_{n=1}^\infty$ egy megszámlálható sűrű rendszer $C[-1, 1]_0$ -ban. A 3.1 lemma alapján minden egyes g_n -hez létezik $C_1^\alpha([0, 1])$ egy $\mathcal{G}_n$ sűrű G_δ részhalmaza úgy, hogy $\lambda\left(\pi_x\left(GLMT_{g_n}(f)\right)\right) = 1$ minden $f \in \mathcal{G}_n$ -re. Legyen $\mathcal{G} = \bigcap_{n=1}^\infty \mathcal{G}_n$.

Tegyük fel, hogy $f \in \mathcal{G}$ és $g \in C[-1, 1]_0$ adottak. Azt szeretnénk megmutatni, hogy majdnem minden $x_0 \in [0, 1]$ -re $graph(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$. Legyen

$$X = \bigcap_{n=1}^\infty \pi_x\left(GLMT_{g_n}(f)\right) = \pi_x\left(\bigcap_{n=1}^\infty GLMT_{g_n}(f)\right).$$

Ekkor $\lambda(X) = 1$. Tegyük fel, hogy $x_0 \in X$ és $\varepsilon > 0$ adott. Mivel $\{g_n\}_{n=1}^\infty$ sűrű, választhatunk olyan g_n -t, amire

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(graph(g_n) \cap Q^2, graph(g) \cap Q^2\right) < \frac{\varepsilon}{2}. \quad (3.6)$$

Mivel $x_0 \in X$ és $f \in \bigcap_{m=1}^\infty \mathcal{G}^m \subset \mathcal{G}^n$, tudunk választani olyan $\delta \in (0, \varepsilon)$ -t, hogy

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(f, x_0, \delta) \cap Q^2, graph(g_n) \cap Q^2\right) < \frac{\varepsilon}{2}. \quad (3.7)$$

Így, (3.6)-ot és (3.7)-et összevetve, bármely $\varepsilon > 0$ -ra létezik $\delta \in (0, \varepsilon)$, hogy

$$\text{dist}_{\mathcal{H}}\left(F(f, x_0, \delta), graph(g) \cap Q^2\right) < \varepsilon.$$

Tehát $graph(g) \cap Q^2 \in f_{MT}(x_0)$. □

Hivatkozások

- [1] Zoltán Buczolich. Micro tangent sets of continuous functions. *Mathematica Bohemica*, 128(2):147–167, 2003.
- [2] Zoltán Buczolich, Balázs Maga, and Gáspár Vértesy. Generic hölder level sets on fractals. *Journal of Mathematical Analysis and Applications*, 516(2):126543, 2022.
- [3] Kenneth Falconer. *Fractal geometry: mathematical foundations and applications*. John Wiley & Sons, 2004.
- [4] H. Furstenberg. *Ergodic theory and fractal geometry*, volume 120. American Mathematical Society, 2014.
- [5] P.D. Humke and G. Petruska. The packing dimension of a typical continuous function is 2. *Real Analysis Exchange*, 14(2):345–358, 1988.
- [6] Nagy István. Mikro-tangens halmazok. Bsc szakdolgozat, ELTE, 2020.
- [7] A. Kechris. *Classical Descriptive Set Theory*. Graduate Texts in Mathematics. Springer New York, 1995.
- [8] Pertti Mattila. *Geometry of Sets and Measures in Euclidean Spaces: Fractals and Rectifiability*. Cambridge Studies in Advanced Mathematics. Cambridge University Press, 1995.
- [9] R. Daniel Mauldin and S. C. Williams. On the Hausdorff dimension of some graphs. *Transactions of the American Mathematical Society*, 298:793–803, 1986.